

Єрмоленко Андрій Борисович,
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри філософії і освіти дорослих
Центрального інституту післядипломної
педагогічної освіти ДВНЗ
«Університет менеджменту освіти»

МОДЕРНІЗАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Анотація. У статті визначено фактори впливу цивілізаційних трансформацій сучасності на вітчизняну систему післядипломної освіти в контексті розвитку освіти дорослих. Визначено сучасні та перспективні запити і вимоги щодо освітніх послуг системи післядипломної освіти. Встановлено, що зміст професійних компетентностей сучасного фахівця трансформується і розширюється. Закладам післядипломної освіти треба розширити можливості та зміст надання освітніх послуг для дорослої людини. Напрями роботи: застосування маркетингових стратегій; підвищення якості надання освітніх послуг дорослого населення стосовно задоволення освітньо-професійних запитів.

Ключові слова: освіта дорослих; післядипломна освіта; ринок освітніх послуг; освітньо-професійний запит; сучасні тенденції; суспільно-економічні трансформації; оновлення загально-професійних компетентностей; маркетингові рішення.

Єрмоленко Андрей Борисович

МОДЕРНИЗАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ ВЗРОСЛЫХ

Аннотация. В статье определены факторы влияния цивилизационных трансформаций современности на отечественную систему последипломного образования в контексте развития образования взрослых. Определены современные и перспективные запросы и требования в отношении образовательных услуг системы последипломного образования. Установлено, что содержание профессиональных компетенций современного специалиста трансформируется и расширяется. Учреждениям последипломного образования необходимо расширить возможности и содержание предоставления образовательных услуг для взрослого человека. Направления работы: применение маркетинговых стратегий; повышение качества предоставления образовательных услуг взрослому населению относительно удовлетворения образовательно-профессиональных запросов.

Ключевые слова: образование взрослых; последипломное образование; рынок образовательных услуг; образовательно-профессиональный запрос;

современные тенденции; общественно-экономические трансформации; обновление общепрофессиональных компетенций; маркетинговые решения.

Andrey Ermolenko

THE MODERNIZATION POTENTIAL OF POSTGRADUATE EDUCATION UKRAINE IN THE CONTEXT OF ADULT EDUCATION

Abstract. *In the article, the author defines factors influencing modern civilization transformations in the domestic system of postgraduate education in the context of adult education. Since the legal field Ukraine is not clearly defined principles of adult education and fragments written foundation postgraduate education were analyzed their relationship. National system of postgraduate education is able to perform the task of training competent professionals in the state and the individual professional adaptation.*

Keywords: *adult education; Continuing Education; education market; educational and professional request; current trends; socio-economic transformation; Update general professional competence; marketing solutions.*

Постановка проблеми

Трансформації сучасної цивілізації людства на мікро- та макрорівнях, у всіх її сферах (соціальної, економічної, політичної та ін.) і вимірах обумовлюють необхідність розвитку інструментарію, здатного оптимізувати розвиток особистості та соціуму відповідно до цих змін. Поряд з цим, враховуючи швидкість суспільно-економічних трансформацій, однією із засад цього інструментарію має бути випереджувальна стратегія. Розв'язання такого завдання сьогодні покладається на освіту дорослих (ОД).

Актуальність проблеми дослідження. Як зазначено в «Концепції освіти дорослих в Україні», доцільність її розвитку є загально визнаним фактом, оскільки технологічний, соціокультурний, економічний прогрес переважної більшості країн забезпечений саме освітою дорослих. Її соціальне значення посилюється сучасною демографічною ситуацією, характерною нині для європейських країн; своєрідністю соціально-політичного середовища, в якому повноцінний розвиток особистості можливий лише за умови активної участі в мінливих суспільних процесах, швидкої адаптації до культурної, етнічної та мовної різноманітності.

Новий тип економічного розвитку, притаманний сучасному соціуму, спонукає громадян неодноразово впродовж життя змінювати соціальний і професійний статус, постійно навчатися, перенавчатися, підвищувати кваліфікацію. Це означає, що інформація, знання, а також мотивація щодо їх постійного оновлення й навички, необхідні для цього, стають вирішальним чинником цивілізаційного розвитку, ефективності й конкурентоспроможності в будь-якій діяльності, а отже, важливим чинником суверенітету та національної безпеки кожної країни. Розв'язання частини цих завдань в Україні покладається на систему післядипломної освіти. Загалом щорічно через цю освітню систему

проходять понад 300 тис. фахівців, що недостатньо задля ефективної реалізації суспільних перетворень з огляду на необхідність принципово по-новому (за змістом, характером) перенавчити не менш як 25% дорослого працездатного населення країни⁴.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Дослідження актуальних питань щодо проблем освіти і навчання дорослої людини знайшли своє відображення у працях вітчизняних дослідників, серед яких: О. Аніщенко, С. Архіпова, С. Гончаренко, В. Кремень, Л. Лук'янова, Л. Мартинець, Н. Ничкало, О. Огієнко, В. Огнев'юк, В. Олійник, Н. Протасова, В. Пуцов, Л. Сігаєва, О. Сухомлинська та ін. Аналіз наукової літератури засвідчує посилення уваги науковців до проблем розвитку як освіти дорослих, так і післядипломної освіти в контексті сучасних цивілізаційних трансформацій.

Оскільки у нормативно-правовому полі України чітко не визначено засади освіти дорослих і фрагментарно прописано підвалини післядипломної освіти, слід визначити їх співвідношення. Виконати це завдання допоможуть напрацювання вітчизняних і зарубіжних науковців і практиків. Наведемо лише деякі висновки, що відображають узагальнене уявлення про це.

Метою статті є визначення впливу цивілізаційних трансформацій сучасності на вітчизняну систему післядипломної освіти в контексті розвитку освіти дорослих.

Виклад основного матеріалу

У Концепції освіти дорослих в Україні визначено, що освіта дорослих — це складова системи неперервної освіти, мета якої — соціально-економічна адаптація дорослої людини до перетворень, що відбуваються в суспільстві; пролонгований процес і результат розвитку й виховання особистості, за допомогою освітніх програм через реалізацію освітніх послуг упродовж життя.

За матеріалами Генеральної конференції ООН з питань освіти, науки і культури (Найробі 1976 р.), освіта дорослих — це комплекс організованих процесів утворення, незалежно від змісту, рівня та методу, формальних чи інших, що продовжують або доповнюють освіту, яка здобувається у загальноосвітніх навчальних закладах і ВНЗ, а також практичне навчання, завдяки якому особистості, що розглядаються, як дорослі, суспільством, частиною якого вони є, розвивають власні здібності, збагачують свої знання, покращують свою технічну та професійну кваліфікацію або отримують нову орієнтацію та змінюють свої погляди або поведінку в подвійній перспективі: всебічного особистого розвитку й участі у збалансованому і незалежному соціальному, економічному і культурному розвитку.

Її головним завданням, як зазначив М. Ноулз, є підготовка компетентних людей, які були б здатні застосовувати свої знання в умовах, що змінюються, та

---

⁴ Концепція освіти дорослих в Україні / уклад. : Л. Б. Лук'янова. — Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2011. — 24 с.

чия основна компетенція полягала б у вмінні включитися в постійне самонавчання впродовж усього свого життя⁵.

Загалом, О. Огієнко зазначає, що освіта дорослої людини стає ключовою цінністю суспільства знань, створюючи умови для збагачення творчого потенціалу дорослої людини упродовж життя на трьох доступних рівнях: 1) особистісному та культурному, 2) професійному, 3) соціальному та громадянському⁵.

Таким чином, за дослідженням Л. Мартинець, основні цілі й функції освіти дорослих зводяться до задоволення потреб особистості — у самовдосконаленні, суспільства — у формуванні соціально активної людини, яка адаптується до реалій, економіки — у підготовці компетентного, ефективного професійного працівника. Прикінцевою метою освіти дорослих є формування особистості, яка активно, компетентно й ефективно бере участь в економічному, соціальному й особистому житті.

Відповідно до чинного вітчизняного законодавства, зокрема Закону України «Про вищу освіту», післядипломна освіта (ПО) — це спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи через поглиблення, розширення й оновлення її професійних знань, умінь і навичок або отримання іншої професії, спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду. Післядипломну освіту здійснюють заклади післядипломної освіти або відповідні структурні підрозділи вищих навчальних закладів і наукових установ¹.

Суто формально система національної післядипломної освіти здатна виконувати завдання підготовки компетентного професійного працівника для держави та професійної адаптації особистості. Проте перетворення, які супроводжують цивілізаційний розвиток нашого суспільства, вносять певні корективи щодо визначення рамок тих чи інших процесів та сфер життєдіяльності людини. Як зазначив генеральний директор Microsoft Satya Nadella, під час виступу на Міжнародному економічному форумі в Давосі — до 2020 р. компаніям-гігантам доведеться витратити чималі гроші, аби «перевчити» старі кадри. При цьому основний акцент має бути зроблений на STEM-навичках³. Відповідно, подальше дослідження буде спрямоване у цьому контексті. Розглянемо лише основні тенденції.

Перший виклик сучасності — компетентність та професійний розвиток працівника.

За прогнозами відомої дослідницької компанії Sparks & Honey, яка щороку формує ТОП-20 професій майбутнього: «60% професій, які будуть необхідні через 10 років, ще не існують». Крім цього, лінійна кар'єра і

---

⁵ Мартинець Л. А. Освіта дорослих: форми та зміст / Л. А. Мартинець // Освіта та розвиток обдарованої особистості. — Київ : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2015. — № 6. — С. 14–16.

¹ Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. — 2014. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>

³ Єрмоленко А. Б. Освітні трансформації в Україні: виклики та протиріччя / А. Б. Єрмоленко. // Нові технології навчання. — 2016. — № 88, ч. 2. — С. 95–98.

довготривалі контракти не в тренді. Для особистості сьогодні важлива здатність навчатися та кардинально змінювати сферу діяльності².

З іншого боку, Віце-президент з управління продуктами і співзасновник LinkedIn Allen Blue стверджує, що до 2020 р. набір компетентностей більшості професій включатиме третину основних навичок, які ще не вважаються надзвичайно важливими для роботи сьогодні

Так, ключові компетентності, визначені експертами на Міжнародному економічному форумі в Давосі 2016 р., на перспективу до 2020 р. мають такий рейтинг: 1) комплексне розв'язання проблем; 2) критичне мислення; 3) креативність; 4) вміння управляти людьми; 5) взаємодія з людьми; 6) емоційний інтелект; 7) вміння формувати власну думку та ухвалювати рішення; 8) орієнтація на клієнтів; 9) вміння вести переговори; 10) гнучкість розуму (вміння швидко переключатися з однієї думки на іншу)³.

Зазначене вказує на утвердження сучасних трендів розвитку людини, суспільства і культури, а відтак і освіти. Перший — навички комунікації, вміння домовлятися і взаємодіяти, розуміти особистість. Другий — розвиток здібностей мозку та мислення. Третій — акцент на розвиток емоційного та соціального інтелекту.

Інша значуща проблема обумовлена глобалізаційними процесами в економіці, що призводить до підвищення ризиків, темпів і конкуренції. За переконаннями Е. Тоффлера, індустріальну епоху з 50-х років ХХ століття почала замінювати постіндустріальна. Цей перехід, за його оцінкою, повністю має завершитися до 2025 р. (детальніше цю ідею він виклав у книзі «Третя хвиля» 1980р.). За підсумками січневого економічного форуму в Давосі 2017 р., ці тенденції підтверджуються. Поряд з цим, з'являється новий сегмент — штучний інтелект⁷. Тоді як високооплачувані робочі місця потребують високого рівня кваліфікації та різнобічних навичок.

Цифрова революція — точка неповернення на ринку праці. З року в рік технології «з'їдуть» дедалі більше робочих місць. Частина «білих комірців», що сидять в офісах, замінять роботи. Цифрова революція спричинить кардинальний переворот на ринку праці. «Ця революція розділить людей на переможців і переможених. Наше завдання — зменшити кількість тих, хто програв», — стверджує Президент Руанди Поль Кагаме³.

Технологічний прогрес і розвиток штучного інтелекту у найближчі 10 років спричинить зникнення багатьох звичних нам професій. Про це йдеться у звіті Bank of America, про який пише видання CNN Money. До 2025 р. роботи

---

² Азархіна О. ТОП-20 професій майбутнього [Електронний ресурс] / О. Азархіна // Студвей. — 2014. — Режим доступу : <http://studway.com.ua/top-professions/>

³ Єрмоленко А. Б. Освітні трансформації в Україні: виклики та протиріччя / А. Б. Єрмоленко. // Нові технології навчання. — 2016. — № 88, ч. 2. — С. 95–98.

⁷ Brin S. Google co-founder: I didn't see AI coming [Електронний ресурс] / S. Brin // World Economic Forum Annual Meeting 2017. — 2017. — Режим доступу : <https://www.weforum.org/agenda/2017/01/google-sergey-brin-i-didn-t-see-ai-coming/>

виконуватимуть 45% промислових завдань на підприємствах США, тоді як зараз цей показник — усього 10%⁶.

Поряд з цим, відчутною стала зміна пріоритетів у виробництві благ. Олексій Геращенко вважає, що переваги продукування сфери матеріальних благ поступово перейдуть до нематеріальних (емоції, послуги, програмне забезпечення, тощо...).

Ще один, але не останній за значущістю виклик – швидкість змін, які відбуваються у всіх сферах життєдіяльності особистості та суспільства. Посилаючись на «закон Гордона Мура», можна допустити оновлення технологій та інформації в середньому на 50% протягом одного року. Фізики сьогодні говорять про дев'ятимісячний період старіння інформації. Інші джерела стверджують приблизно такий же темп. Цей же закон визначає і зростання конкуренції між виробниками продуктів та послуг, кількість яких постійно збільшується.

Узагальнюючи вищезазначене, можна визначити декілька тенденцій, які на перспективу до 2020–2025 років визначатимуть нові вимоги до післядипломної освіти.

Перша — втрата актуальності близько половини сучасних професій та поява нових. При цьому набір компетентностей більшості професій включатиме третину основних навичок, які ще не вважаються надзвичайно важливими для роботи сьогодні. Розвиток емоційного та соціального інтелекту, лінійний підхід до побудови кар'єри замінять готовність людини до зміни своєї професійної траєкторії та здатність навчатися постійно. Все це обумовлює розширення діапазону завдань і напрямів діяльності системи ПО.

Друга — постіндустріальна епоха і цифрова революція призвели до зміни пріоритету від переважного виробництва товарів до виробництва послуг, проведення досліджень, розвитку знань тощо; переважання серед працівників «класу» професійних фахівців і техніків; визначення провідної ролі теоретичних знань, як основи нововведень в економіці, політиці і соціальній структурі суспільства тощо. Як результат — стрімкий запит щодо реалізації STEM-освіти.

Вона розвиває здібності до дослідницької, аналітичної роботи, експериментування та критичного мислення. Наприклад, згідно з дослідженнями організації Change the Equation, у Сполучених Штатах на одного потенційного працівника в середньому припадає 1,7 відкритих вакансій у галузях STEM. При цьому конкуренція в інших галузях складає приблизно 4,1 кандидата на одну позицію. За даними Інституту модернізації змісту освіти, в Україні залучення тільки 1% населення до STEM-професій підвищує ВВП країни на \$50 млрд. А потреби у STEM-фахівцях зростають у 2 рази швидше, ніж в інших професіях.

---

⁶ Пішковцій С. Які професії зникнуть через 10 років? [Електронний ресурс] / С. Пішковцій // Inspired. — 2016. — Режим доступу : <http://inspired.com.ua/news/robots-and-your-job/>

Ще одна тенденція свідчить про масштабну заміну роботами людських ресурсів та втрату значною часткою працездатного населення своїх робочих місць. Як адекватна відповідь — розвиток сегмента малого та середнього бізнесу. На переконання Дебори Якобс: вільне підприємництво — це стратегія: «зроби цінність сам із себе, зроби свої навички товарами — і матимеш професію, яка нікуди не подінеться, бо ти сам створив попит на неї».

Також варто тримати в полі зору той факт, що зміни, які відбуваються в усіх сферах суспільства, мають доволі високий темп. Інформація, яка сьогодні є головним ресурсом, потребує постійного оновлення. Це стосується і особистості, і суспільства.

Ці висновки свідчать про те, що на сучасному етапі, а тим більше на перспективу, цивілізаційні трансформації обумовлюють приведення вітчизняної системи післядипломної освіти у відповідність до вимог. Сегмент, який вона посідала в загальній системі освіти, був регламентований державним замовленням. Це давало змогу уникнути жорсткої конкурентної боротьби на ринку освітніх послуг, проте ситуація змінюється.

Пропонуємо розглянути деякі вимоги поточного моменту, які впливають на формування запиту щодо послуг післядипломної освіти:

1. Потреба диплома державного зразка для працевлаштування. Дослідження міжнародного кадрового порталу HH.ua в Україні показують, що у 2016 р. 29% кандидатів отримали роботу відповідно до своїх вмінь, не представляючи дипломів. У цьому ж році втратили роботу близько 490 тис. осіб, а конкуренція у працевлаштуванні складає три фахівця на одне робоче місце.

2. Зацікавленість роботодавця у кваліфікованих, відповідно до вимог сучасного ринку, фахівцях породжує попит на актуальні знання та вміння. Основним конкурентом у цьому сегменті є ринок неформальної освіти. При цьому такі освітні послуги, як правило, здійснюються за власні кошти. Як приклад, для розвитку вищезазначених перспективних компетентностей (комунікації, управління, уміння вести переговори, домовлятися тощо) актуальним є освоєння технології Networking. Таку можливість сьогодні пропонують бізнес-школи та тренінгові центри.

Суперечності цього моменту полягають в тому, що такі компетентності не входять до компетенції післядипломної освіти — відповідно, відбувається втрата контингенту. Не краща ситуація у сфері оновлення інших компетентностей закладами післядипломної освіти. Така ситуація диктує необхідність розширення можливостей закладів ПО щодо формування нових компетентностей фахівців.

Поряд із вказаним, нормативно-правові акти України, зокрема Закон України «Про вищу освіту», розширює можливості виконання функцій післядипломної освіти іншими вищими навчальними закладами та науковими установами. Цей момент створює прецедент зростання конкуренції щодо надання послуг у контексті освіти дорослих закладів ПО та ВНЗ.

Виконання такого завдання може передбачати використання сучасних маркетингових стратегій. Як стверджують маркетологи, сьогодні долю торгівельних марок вирішують клієнти. Надлишок подібних один до одного продуктів і послуг спонукає клієнтів шукати бодай якісь орієнтири, що допоможуть виокремити найкраще. (Ньюмер М. Zag: найкращий посібник із брендінгу / Марті Ньюмер. — Харків, 2017. — 191 с. – (ПРАТ «Глобус»)).

3. Сегмент контингенту післядипломної освіти в контексті освіти дорослих в Україні. За даними Державної служби статистики, частка дорослого населення складає близько 35 млн чоловік. При цьому спостерігаються тенденції щодо збільшення пенсійного віку, зростання потреби у можливості заробітку в пенсійному віці та динаміка зменшення кількості населення у віці до 16 років. Ця демографічна ситуація підвищує попит на послуги освіти дорослих, зокрема і післядипломної освіти.

Висновки

Підводячи підсумки, можна стверджувати, що функціонально система післядипломної освіти України в контексті трансформацій сьогодення залишиться без змін (підготовка компетентного професійного працівника для держави та професійна адаптація особистості). З іншого боку, запити споживачів та вимоги ринку формують потребу розширення сутності завдань і трансформації змісту роботи з контингентом. Зростання конкуренції на ринку освітніх послуг обумовлюють потребу закладів ПО у застосуванні маркетингових технологій, підвищення рівня та розширення можливостей надання освітніх послуг. Державне замовлення, імідж, наявний науково-педагогічний потенціал та матеріальна база певним чином надають закладам ПО переваги на початку конкурентного протистояння. Проте цього недостатньо для її утримання на довгий час, потрібне лідерство у сфері освіти дорослих.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі

Подальшого дослідження потребує можливість застосування сучасних маркетингових технологій в діяльності закладів ПО. Поряд із зазначеним, слід удосконалювати механізм поєднання державного та комерційного замовлення в процесі набору контингенту. Основним в цьому напрямі вбачається чітке визначення запиту сучасних різноманітних аудиторій соціуму та випереджувальної стратегії у цьому.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. — 2014. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>
2. Азархіна О. ТОП-20 професій майбутнього [Електронний ресурс] / О. Азархіна // Студвей. — 2014. — Режим доступу : <http://studway.com.ua/top-professions/>

3. Єрмоленко А. Б. Освітні трансформації в Україні: виклики та протиріччя / А. Б. Єрмоленко. // Нові технології навчання. — 2016. — № 88, ч. 2. — С. 95–98.

4. Концепція освіти дорослих в Україні / уклад. : Л. Б. Лук'янова. — Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2011. — 24 с.

5. Мартинець Л. А. Освіта дорослих: форми та зміст / Л. А. Мартинець // Освіта та розвиток обдарованої особистості. — Київ : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2015. — № 6. — С. 14–16.

6. Пішковцій С. Які професії зникнуть через 10 років? [Електронний ресурс] / С. Пішковцій // Inspired. — 2016. — Режим доступу : <http://inspired.com.ua/news/robots-and-your-job/>

7. Brin S. Google co-founder: I didn't see AI coming [Електронний ресурс] / S. Brin // World Economic Forum Annual Meeting 2017. — 2017. — Режим доступу : <https://www.weforum.org/agenda/2017/01/google-sergey-brin-i-didn-t-see-ai-coming/>

Andrey Ermolenko

**THE MODERNIZATION POTENTIAL OF POSTGRADUATE EDUCATION
UKRAINE IN THE CONTEXT OF ADULT EDUCATION**

In the article, the author defines factors influencing modern civilization transformations in the domestic system of postgraduate education in the context of adult education. Since the legal field Ukraine is not clearly defined principles of adult education and fragments written foundation postgraduate education were analyzed their relationship. National system of postgraduate education is able to perform the task of training competent professionals in the state and the individual professional adaptation.

The influence of the general socio-economic trends on forming requirements for adult education services. Determined current and future needs and requirements for educational services of postgraduate education. It is established that the content of modern specialist professional competences transformed and expanded. The traditional system of postgraduate education does not meet the demand on further training and specialization changes completely. On the other hand empower higher education institutions, research institutions and commercial establishments creates a precedent increase competition in the market of adult education.

Recommended, especially given the current situation and prospects of development of adult education, postgraduate education should empower and content of educational services for adults. Practice areas: the use of marketing strategies, a change in emphasis from formal document services to innovative knowledge and skills of the postgraduate education should take into account the needs of all segments of the adult population to meet the educational and professional inquiries.